

Research Paper

Qualitative analysis of the Rural Guidance Plan of Moqiseh Village Based on Planning Approaches

*Motahhareh Moghiseh¹, Amirhosein Abdollahzadeh Jamalabadi², Morteza Hadi Jaber Moghaddam³

1. MA., Department of Architecture and Urban Planning, Faculty of Architecture and Urban Planning, University of Tehran, Tehran, Iran.
2. PhD Student, Department of Architecture and Urban Planning, Faculty of Architecture and Urban Planning, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran.
3. Professor, Department of Architecture and Urban Planning, Faculty of Architecture and Urban Planning, University of Tehran, Tehran, Iran.

Citation: Moghiseh, M., Abdollahzadeh Jamalabadi, A., & Hadi Jaber Moghaddam, M. (2024). [Qualitative analysis of the Rural Guidance Plan of Moqiseh Village Based on Planning Approaches (Persian)]. *Journal of Rural Research*, 15(2), 364-381, <http://dx.doi.org/10.22059/jrur.2024.366757.1876>

doi: <http://dx.doi.org/10.22059/jrur.2024.366757.1876>

Received: 16 Oct. 2023
Accepted: 02 Mar. 2024

ABSTRACT

The village in Iran is a habitat for 30% of the population and one of the main sources of food production. Proper planning can help balance the settlement system and reduce problems in cities. In between, the Guidance Plan is responsible for the physical and functional regulation of the villages. In this research, to get to the root of the matter, philosophical views and their final products in the field of planning will be studied. These views are the philosophical perspective of positivism, which is the product of individual rational planning and interpretation and is the final product of communication planning. The Guidance Plan of Moghiseh village has various stages, from preparation to implementation. These steps include two types of planning based on the above philosophical perspectives. The report outlines these steps, which were achieved through interviews with villagers and foundation experts and the study of the Guidance plan's content. The conclusions show the main causes of the differences in these two types of planning, which were created because of the differences in views on the philosophical perspectives of these planning approaches to humans. Accordingly, the humans who influenced the formation of this plan were categorized, and the effect of each on the plan was elaborated on. Therefore, the awareness and increase of human capital of planners and designers (first and second class activists) should be considered at least as much as the skills and sciences of planning and design in universities, organizations, etc.

Key words:

Rural, Guide plan, Individual rationalism, Communication planning, Human

Copyright © 2024, Journal of Rural Research. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-noncommercial 4.0 International License which permits copy and redistribute the material just in noncommercial usages, provided the original work is properly cited.

Extended Abstract**1. Introduction**

Villages in Iran are home to 30% of the population and one of the main sources of food production. Proper planning can

help balance the settlement system and reduce the problems of cities. In the meantime, the Guidance Plan is practically in charge of the physical and functional organization of the village, along with the meaningful distribution of uses and the hierarchical distribution of the roads.

2. Methodology*** Corresponding Author:**

Motahhareh Moghiseh

Address: Department of Architecture and Urban Planning, Faculty of Architecture and Urban Planning, University of Tehran, Tehran, Iran.

Tel: +98 (935) 6163575

E-mail: Mo3r638@gmail.com

The Guidance Plan of Moghiseh village has various stages, from preparation to implementation. These steps can be seen as two types of planning (individual rationalist planning and communication planning). The report on these steps was achieved through interviews with villagers and foundation experts and the study of the content of the Guidance plan.

After analyzing the information, the different stages of the plan were compared based on theoretical foundations. Finally, solutions were presented by specifying the planning method in each stage and its pathology.

3. Results

The Housing Foundation prepared the guide plan for Moqiseh village and introduced a non-native expert, but the organization implemented it differently.

In 2014, a group of educated and concerned village residents started to change things in the village, including the conductor design.

Some important tasks were done in the implementation of the village plan, which were: modifying the proposed plan, creating an environment for the participation of people, benefactors and clergy in the implementation of the plan, providing assistance during the implementation (demolition of buildings and widening of roads).

This caused this plan to provide relative satisfaction to the people despite its shortcomings in the field of internal development of the village.

This plan's theoretical foundations and preparation process are based on individual rationalism. Based on human collective motives, the implementation method is similar to the communication planning approach based on interpretivism.

It should be noted that the rationalist planning approach (a product of the positivist philosophical view) involves steps such as collecting information, categorizing and processing it, analyzing information, and presenting suggestions based on the technical results obtained from basic information analysis.

Attitude towards people is mainly understood as a source of information. Technical planners do the main planning work.

This is because, in the communication planning approach (based on the interpretive philosophical view), the

relationship between planners and people is very important. This participatory approach facilitates the people's formulation of the desired plans by transferring the necessary planning skills to them.

Strong social ties in the village, the legitimacy and acceptability of the performers, the sense of altruism, honesty, and human values have formed such a way of performing.

Despite the physicality of the plan, the failure to meet the basic human requirements, and the increase in prices even for the natives, this method of implementation increased the sense of belonging to the place and satisfaction with the new conditions of the village.

Results show the causes of the differences in these two types of processes, which are caused by the differences in the philosophical perspectives of these planning approaches.

4. Discussion

The influencer humans in the formation of this plan were categorized and the effect of each on the plan was elaborated. The classifications of humans are:

The first activist is the person who is in the position of the theoretical formulation of the plan and the plan preparation order

The second activist is the person who is preparing the plan.

The third activist, the person who is executing the program.

The fourth activist is the person for whom the plan will be implemented.

5. Conclusion

In this research, rationalist planning, which was based on the positivist philosophical point of view, due to attention to the quantitative dimensions and appearance of the fourth type of activist (the activist for whom plans and programs are implemented), failed to satisfy people well.

To achieve a successful program and people's satisfaction, the viewpoint of people in the first and second categories should be changed to the fourth activist. The fourth category should not be only quantitative data in the plan or have an instrumental aspect.

Among the necessary human resources that must be institutionalized in people of the first and second categories are good listening skills, patience, allocating the time required and budget in dealing with people, and respecting the basic human requirements, culture, and values.

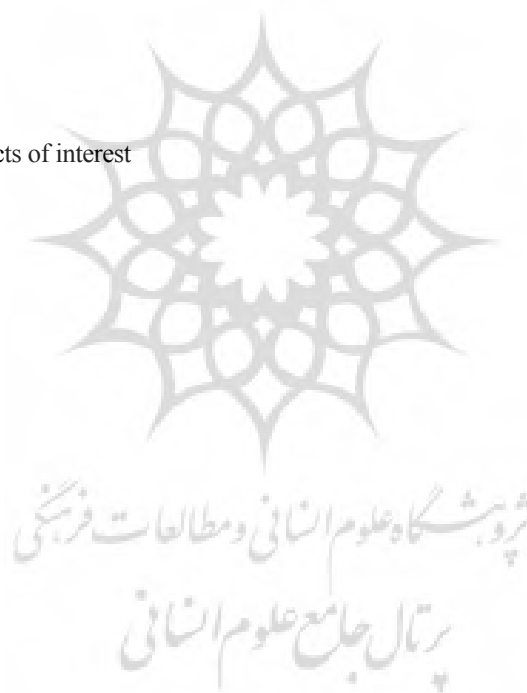
This result does not express a stereotyped concept, and it is obtained from the reference to the difference between the two processes (compilation and preparation of the plan based on the rational approach and implementation of the plan based on the communication approach), which was obtained in the preparation of the Moghiseh village plan that was mentioned.

Acknowledgments

This research did not receive any specific grant from funding agencies in the public, commercial, or not-for-profit sectors.

Conflict of Interest

The authors declared no conflicts of interest

تحلیل کیفی طرح هادی روستای مقیسه بر مبنای رویکردهای برنامه‌ریزی

*مطهره مقیسه^۱، امیرحسین عبدالله‌زاده جمال آبادی^۲، مرتضی هادی جابری مقدم^۳

- ۱- کارشناسی ارشد، گروه معماری و شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.
- ۲- دانشجوی دکتری، گروه معماری و شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.
- ۳- استاد، گروه معماری و شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

حکمه

تاریخ دریافت: ۲۴ مهر ۱۴۰۲
تاریخ پذیرش: ۱۲ اسفند ۱۴۰۲

روستا در ایران به‌عنوان نوعی زیستگاه انسانی با داشتن حدود ۲۵ درصد جمعیت کشور و مهم‌ترین تولیدکنندگان اصلی منابع غذایی می‌تواند با برنامه‌ریزی مناسب به توازن نظام سکونتگاهی و کاهش مشکلات شهرها کمک نماید. در این میان طرح هادی وظیفه نظم‌دهی کالبدی و عملکردی روستا به همراه پراکنش معنادار کاربری‌ها و توزیع سلسله مراتبی معابر را عملاً بر عهده دارد. در این پژوهش پس‌از اینکه فرایند تهیه و اجرای طرح هادی روستای مقیسه، از طریق مصاحبه عمیق با اهالی روستا، کارشناسان بنیاد و بررسی محتوای طرح هادی به دست آمد، انطباق هر مرحله از اجرای طرح، بر اساس مدل مفهومی پژوهش (مقایسه برنامه‌ریزی فن مینا و ارتباطی که به ترتیب از دیدگاه‌های فلسفی اثبات‌گرا و تفسیرگرا برآمده بودند)، صورت گرفت. در این بررسی، جمع‌بندی‌ها حاکی از آن است که عمده‌ترین علل تفاوت در روند متفاوت اجرای این طرح در مرحله تهیه و اجرا، به دلیل تفاوت در نگاه به انسان است. این نگاه متفاوت از دیدگاه‌های متفاوت کنشگران مؤثر بر طرح ایجاد می‌شود. بر این اساس، این کنشگران دسته‌بندی شده و چگونگی اثر هر یک بر طرح مورد بررسی قرار گرفت. بر این اساس آگاهی و افزایش سرمایه‌های انسانی برنامه ریزان و طراحان (کنشگران دسته اول و دوم) باید حداقل به اندازه مهارت‌ها و علوم برنامه‌ریزی و طراحی در دانشگاه‌ها، سازمان‌ها و شرکت‌های اجرایی مورد توجه قرار گیرد.

کلیدواژه‌ها:

روستا، طرح هادی، برنامه‌ریزی فن مینا، برنامه‌ریزی ارتباطی، انسان

مقدمه

روستا با آن دست‌وپنجه نرم می‌کند، عامل مهمی در جهت تلاش ساکنین برای بهبود وضعیت روستا است. از این رو طرح هادی مورد توجه اهالی این روستا قرار می‌گیرد.

گرچه تهیه طرح هادی توسط مشاوران بنیاد مسکن تهیه می‌شود، لیکن مرحله اجرای طرح توسط نهادهای محلی روستا صورت می‌گیرد. در نتیجه در هر یک از مراحل «تهیه طرح» و «اجرای طرح»، دو نوع شیوه برنامه‌ریزی با دو نوع نتیجه متفاوت بروز می‌کند. بر این اساس در طی این پژوهش، مشخص خواهد شد که شیوه‌های برنامه‌ریزی شکل یافته در این طرح، چه مزایا و معایبی داشته و کدام‌یک کارآمدتر در عمل رضایت‌بخش‌تر بوده‌اند و علت تفاوت در این روش‌های برنامه‌ریزی، مبتنی بر مستندات نمونه پژوهش در چیست.

مروری بر ادبیات موضوع

پیشینه پژوهش

روستا به‌عنوان جایگاه اصلی تولید منابع گیاهی غذایی، محل زندگی حدود ۲۵ درصد از جمعیت کشور است. همین‌طور ساختمان اولیه بسیاری از شهرهای آینده کشور بوده و در بعد برنامه‌ریزی، به‌عنوان عاملی که می‌تواند به توازن نظام سکونتگاهی و عملکردی بی‌انجامد، در خور توجه است. در حال حاضر در کشور ما بنیاد مسکن انقلاب اسلامی (زیر نظر وزارت راه و شهرسازی) متولی اصلی طرح‌های روستایی هستند. در پژوهش حاضر، روند تهیه و اجرای طرح سامان‌دهی روستایی (طرح هادی) یکی از روستاهای استان خراسان رضوی (روستای مقیسه از توابع شهرستان سبزوار) مورد بررسی قرار می‌گیرد. عمده فعالیت‌های روستا در حوزه کشاورزی، دامداری و باغداری (عمدتاً انگور) است. جدول شماره ۱، نرخ رشد روستا در بازه‌های زمانی ده‌ساله را نشان می‌دهد.

کاهش جمعیت روستا به‌عنوان اصلی‌ترین معضلی که این

* نویسنده مسئول:

مطهره مقیسه

نشانی: تهران، دانشگاه تهران، دانشکده معماری و شهرسازی، گروه معماری و شهرسازی.

تلفن: ۶۱۶۳۵۷۵ (۹۳۵) +۹۸

پست الکترونیکی: Mo3r638@gmail.com

فرآورده‌گرا دارای جنبه ابزاری، و فرایندگرا دارای جنبه ماهیتی در برنامه‌ریزی می‌دانند.

شفیعی ثابت و سادات میرواحدی (۲۰۱۹)، طی پژوهشی نشان می‌دهند که برنامه‌ریزی ارتباطی تأثیر به‌سزایی در توانمندسازی روستائیان جهت نیل به توسعه پایدار روستایی دارد و این مهم، باعث کاهش مشکلات برنامه‌ریزی سنتی که مبتنی بر برنامه‌ریزی فن مبنا و دخالت دولت و عوامل غیربومی در روستاها بوده، می‌شود.

نورمحمدی و حسین‌زاده لنج‌آبادی (۲۰۲۱) در پژوهشی به مقایسه برنامه‌ریزی جامع و هسته‌ای (از محصولات برنامه‌ریزی دیدگاه فلسفی اثبات‌گرا) می‌پردازند.

مشکینی، زنگانه، و امیرحاجلو (۲۰۲۲) به نقد مطالعات شهری از دیدگاه اثبات‌گرایی انتقادی می‌پردازد. دیدگاه رویکرد انتقادی اشاره می‌کند که نگاه علم اثبات‌گرا به مردم به‌گونه‌ای است که گویی منزله از بی‌منطقی، ایدئولوژی و تاریخ هستند.

اجلایی (۲۰۱۱) در پژوهشی به نوع جدیدی از روش‌های برنامه‌ریزی به نام برنامه‌ریزی وکالتی می‌پردازد که بر مبنای ارتباط بین مردم و برنامه‌ریزان قرار دارد. وی پیش از این شیوه‌های برنامه‌ریزی جدید را در سقوط نظریه برنامه‌ریزی خردگرا تفسیر کرده است.

باتوجه به بررسی‌های به‌عمل‌آمده در پژوهش‌های پیشین، جهت انسجام مطالب شاخص‌هایی در رابطه با دو شیوه برنامه‌ریزی استخراج می‌گردد. باین حال این شاخص‌ها برای تحلیل فرایند طرح هادی روستا، در پایان بخش مبانی نظری تلخیص و مورد صورت‌بندی جدید قرار می‌گیرد تا مدل نظری پژوهش به دست بیاید. جدول شماره ۲ خلاصه این بخش را ارائه داده است.

در این بخش، به پژوهش‌هایی با موضوعات مشابه، (در رابطه با برنامه‌ریزی فن مبنا و ارتباطی یا ریشه‌های فلسفی این نوع برنامه‌ریزی‌ها و بررسی طرح هادی روستا از حیث شیوه برنامه‌ریزی) می‌پردازیم.

رضویان و خزایی (۲۰۱۲) طی پژوهشی با این عنوان «اثرات پوزیتویسم منطقی بر جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری در ایران» به نقد پوزیتویسم منطقی که از شاخه‌های مکتب فلسفی پوزیتویسم (اثبات‌گرا) بوده و تقریباً معادل رویکرد برنامه‌ریزی فن مبنا است می‌پردازند.

رفعیان و معروفی (۲۰۱۲)، در پژوهشی پیرامون برنامه‌ریزی ارتباطی، چنین بیان می‌دارند که برای ایجاد تغییر در حوزه برنامه‌ریزی، باید تغییر در سه ساحت نظام برنامه‌ریزی، شیوه ساخت و تهیه برنامه و مهارت‌ها و توانایی‌های برنامه‌ریزان صورت گیرد.

پیری و روشنایی (۲۰۱۳) در پژوهشی به نقد دیدگاه فلسفی اثبات‌گرا در مطالعات شهری پرداخته‌اند. ایشان زایش اندیشه محاسباتی در برنامه‌ریزی شهری را نقد کرده و محدود شدن عقلانیت ارتباطی و تسلط عقلانیت ابزاری، عدم حضور اجتماعات محلی به‌صورت مؤثر، گسترش شهر با اتوبان‌ها و تراکم ساختمانی بالا از آثار آن می‌دانند.

طرهانی و پرتوی (۲۰۱۸) در پژوهشی به تحلیل منفعت عمومی در نظریه برنامه‌ریزی ارتباطی می‌پردازند و از این طریق برنامه‌ریزی خردگرا و ابزاری را موردنقد قرار می‌دهند.

نوری کارد، زاهدی، و ناظمی (۲۰۱۸)، در پژوهشی پیرامون برنامه‌ریزی ارتباطی، تفاوت‌ها و تبدیل امور برنامه‌ریزی سنتی به برنامه‌ریزی ارتباطی را بررسی می‌کنند. همچنین به تفاوت برنامه‌ریزی مشارکتی و ارتباطی پرداخته و آن‌ها را به ترتیب

جدول ۱. جمعیت و نرخ رشد روستای مقیسه.

سال (شمسی)	سال (میلادی)	جمعیت	نرخ رشد در هر بازه
۱۳۵۵	۱۹۷۶	۱۲۱۳	
۱۳۶۵	۱۹۸۶	۱۱۴۹	-۰/۵۴
۱۳۷۵	۱۹۹۶	۸۹۶	۲/۴۶
۱۳۸۵	۲۰۰۶	۸۱۴	-۰/۹۶
۱۳۹۵	۲۰۱۶	۶۱۱	۲/۸۳

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

مأخذ: آمار مرکز بهداشت روستا، ۲۰۱۶

جدول ۲. خلاصه‌ای از پیشینه پژوهش و ارائه شاخص‌هایی در باب مقایسه دو شیوه برنامه‌ریزی.

منابع هر شاخص در برنامه‌ریزی فن مبنا	شاخص‌های برنامه‌ریزی فن مبنا	شاخص‌های برنامه‌ریزی ارتباطی	منابع هر شاخص در برنامه‌ریزی ارتباطی
(نورمحمدی و حسین‌زاده لنج آبادی، ۲۰۲۱؛ رفیعیان و معروفی، ۲۰۱۲)	برنامه‌ریزی جامع (اولویت با تمام اهداف)	صورت‌بندی مجدد مسائل و اولویت‌بندی	(نوری کاردر، زاهدی، و ناظمی، ۲۰۱۸؛ رفیعیان و معروفی، ۲۰۱۲)
(نورمحمدی و حسین‌زاده لنج آبادی، ۲۰۲۱؛ رفیعیان و معروفی، ۲۰۱۲)	ایدئال‌گرایی باهدف جمع‌آوری تمام حقایق	توجه به ارزش‌ها و فرهنگ (جمع‌آوری حقایق مهم)	(طرهانی و پرتوی، ۲۰۱۸؛ رفیعیان و معروفی، ۲۰۱۲)
(نورمحمدی و حسین‌زاده لنج آبادی، ۲۰۲۱؛ رفیعیان و معروفی، ۲۰۱۲)	نیاز به اطلاعات کامل و بهنگام	توجه به بسترهای اجتماعی سیاسی و شبکه روابط قدرت	(طرهانی و پرتوی، ۲۰۱۸؛ رفیعیان و معروفی، ۲۰۱۲)
(نورمحمدی و حسین‌زاده لنج آبادی، ۲۰۲۱؛ رفیعیان و معروفی، ۲۰۱۲)	مشارکت به‌عنوان منبع اطلاعات	مشارکت و ارتباطی بودن برنامه خود یکی از اهداف و فرصتی برای اصلاح	(طرهانی و پرتوی، ۲۰۱۸؛ رفیعیان و معروفی، ۲۰۱۲)
(نورمحمدی و حسین‌زاده لنج آبادی، ۲۰۲۱؛ رفیعیان و معروفی، ۲۰۱۲)	ضابطه محوری (در نظر نگرفتن نوآوری)	انعطاف در برابر خواست و نظرات (اولویت با ابتکار تا رویه‌های علمی)	(طرهانی و پرتوی، ۲۰۱۸؛ رفیعیان و معروفی، ۲۰۱۲)
(پیری و روشنائی، ۲۰۱۳؛ رضویان و خزایی، ۲۰۱۲؛ رفیعیان و معروفی، ۲۰۱۲)	تسلط عقلانیت ابزاری	تسلط رویکردهای تعاملی برای خلق قدرت‌های جدید در پیشبرد برنامه	(طرهانی و پرتوی، ۲۰۱۸؛ رفیعیان و معروفی، ۲۰۱۲)
(پیری و روشنائی، ۲۰۱۳؛ رضویان و خزایی، ۲۰۱۲؛ رفیعیان و معروفی، ۲۰۱۲)	برنامه‌ریزی ماشینی و الگو محور	برنامه‌ریزی انسان‌محور	(طرهانی و پرتوی، ۲۰۱۸؛ رفیعیان و معروفی، ۲۰۱۲)
(شفیعی ثابت و سادات میرواحدی، ۲۰۱۹؛ رفیعیان و معروفی، ۲۰۱۲)	وابسته شدن به متخصصین و بخش قدرت	توانمندسازی و توسعه منابع انسانی	(شفیعی ثابت و سادات میرواحدی، ۲۰۱۹؛ رفیعیان و معروفی، ۲۰۱۲)

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

مأخذ: نگارندگان، ۱۴۰۲

مبانی نظری

از این جهت در این بخش سعی می‌شود نگاهی کوتاه بر سه جهت‌گیری کلی از جهت‌گیری‌های فلسفی مؤثر بر برنامه‌ریزی نمود. تصویر شماره ۲ این تقسیم‌بندی را نشان می‌دهد. در این تصویر محصولات اصلی برنامه‌ریزی در هر جهت‌گیری فلسفی نشان داده شده است.

تصویر ۲. دیدگاه‌های اصلی فلسفی مؤثر بر برنامه‌ریزی و محصولات نهایی اصلی: رویکردهای برنامه‌ریزی. مأخذ: نگارندگان، ۱۴۰۲

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

به‌طور خلاصه دیدگاه فلسفی اثبات‌گرا، در هستی‌شناسی جهان‌شمول است، قوانین و حقایق را جهانی می‌داند و از روی داده‌های علمی و تجربی استنباط می‌گردد. این دیدگاه به دنبال تجربه و مشاهده است و تمرکز بر روابط علی بین پدیده‌ها دارد. در رویکرد برنامه‌ریزی خردگرا که محصول دیدگاه فلسفی اثبات‌گراست، اطلاعات علمی و تجربی برای برنامه‌ریزی مورد استفاده قرار می‌گیرند و انسان به‌عنوان فاعل اثرگذاری در این رویکرد محسوب نمی‌شود.

دیدگاه فلسفی تفسیرگرا، اعتقادی به قوانین جهانی ندارد، و واقعیت‌ها را چندگانه و بدون علت و معلولی در نظر می‌گیرد.

همان‌طور که اشاره شد، در بررسی فرایند تهیه و اجرای طرح هادی روستای مقیسه، دو نوع شیوه برنامه‌ریزی رخ می‌نماید. با مطالعه مبانی نظری و بررسی روش‌های متفاوت برنامه‌ریزی، مشخص می‌شود که این دو نوع شیوه برنامه‌ریزی تحت عنوان برنامه‌ریزی فن مبنا و ارتباطی قابل تفکیک هستند.

از بررسی مبانی نظری این دو شیوه برنامه‌ریزی متوجه می‌شویم که علت تفاوت شیوه‌های متفاوت برنامه‌ریزی، به دلیل خاستگاه فلسفی متفاوت آن‌ها است. از این‌رو در این بخش، به ارائه دیدگاه‌های فلسفی مرتبط با هر رویکرد نیز می‌پردازیم. این بررسی در ارائه پیشنهادها مؤثرتر در بخش نهایی (نتیجه‌گیری و پیشنهادها) حائز اهمیت است. تصویر شماره ۱، ریشه اصلی تفاوت در روش‌های مختلف برنامه‌ریزی را نشان می‌دهد.

تصویر ۱. ریشه اصلی تفاوت در روش‌های مختلف برنامه‌ریزی. مأخذ: نگارندگان، ۱۴۰۲

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

پست‌مدرنیسم: برنامه‌ریزی به‌عنوان یک فرایند گفتگوی دائمی در نظر گرفته می‌شود که به دنبال یافتن راه‌حل‌های موقتی برای مشکلات در دنیایی دائماً در حال تغییر است.

علاوه بر این از بررسی دیدگاه‌های فلسفی چنین به دست می‌آید که تفاوت در دیدگاه‌های فلسفی به دلیل تفاوت در نگاه به انسان در هر دیدگاه فلسفی به وجود آمده است. بر این اساس سعی گردید که تفاوت در نگاه به انسان در هر دیدگاه مورد مقایسه قرار گیرد. **جدول شماره ۳**، این مقایسه را نشان می‌دهد.

باتوجه به پیشینه پژوهش و مبانی نظری، در این بخش شاخص‌هایی برای تشخیص رویکردهای مختلف برنامه‌ریزی ارائه می‌گردد و پس از بررسی طرح موردنظر، بر اساس این شاخص‌ها مشخص می‌شود که هر یک از مراحل طرح با چه نوع برنامه‌ریزی پیش رفته است. **جدول شماره ۴** این شاخص‌ها را نشان می‌دهد.

روش‌شناسی تحقیق

این پژوهش از نوع توصیفی - تحلیلی بوده و در ابتدا چگونگی تهیه و کیفیت اجرای طرح هادی روستا، به روش پیمایشی یعنی مصاحبه با اهالی روستا خصوصاً دهیاران و اعضای شورا در دوره‌های مختلف، برخی افراد اثرگذار از اهالی روستا در اجرای طرح، کارشناس نقشه‌بردار روستا و کارشناس بنیاد مسکن به دست آمده است. همین‌طور به روش توصیفی تحلیلی طرح هادی روستا بررسی شده و بخش‌هایی از آن در پژوهش مورد استفاده قرار گرفت. **تصویر شماره ۳** فرایند اجرای تحقیق را نشان می‌دهد.

برنامه‌ریزی مشارکتی بر اساس این دیدگاه شکل می‌گیرد و تأکید بر ذهنیت و تفسیر بیشتر است. در این رویکرد، برنامه‌ریزی اجتماعی بدون توجه به ارزش‌ها قابلیت تحقق ندارد. سه مشخصه مهم در رویکرد برنامه‌ریزی ارتباطی (محصول دیدگاه فلسفی تفسیرگرا) حضور و ارتباط برنامه‌ریزان با مردم، پشتیبانی این حضور با امکانات ارتباطی، خواست سیاسی و نهادسازی مردمی و مقبولیت متن ارتباطی برنامه در نتیجه «ارتباط سازنده» مردم با هم و برنامه‌ریزان است.

در دیدگاه فلسفی پست‌مدرنیسم، جهان به‌عنوان یک واقعیت پویا و پیچیده در نظر گرفته می‌شود و شناخت‌ها را به‌عنوان محصولاتی از ذهن می‌پذیرد. بر اساس این دیدگاه، برنامه‌ریزی جامع و قطعی غیرممکن و غیرضروری است و تأکید بر برنامه‌ریزی خردگرا با تسامح و منعطفی و بر پایه گفت‌وگوهای محلی و فرهنگی منطقه‌ای است. پست‌مدرن‌ها به دنبال انعطاف و تطبیق برنامه‌های خود با شرایط و زمانه خاص هستند، به‌طوری‌که تطابق با انتظارات و نیازهای اجتماعی و فرهنگی را اولویت اصلی می‌دانند. در هر یک از این دیدگاه‌های فلسفی، روش برنامه‌ریزی متفاوتی امکان بروز یافته است، تفاوت دیدگاه‌ها در برنامه‌ریزی را می‌توان به‌طور خلاصه چنین بیان داشت:

اثبات‌گرایی: برنامه‌ریزی به‌عنوان یک فرایند عقلانی و تکنوکراتیک در نظر گرفته می‌شود که به دنبال یافتن بهترین راه‌حل برای یک مشکل است.

تفسیرگرایی: برنامه‌ریزی به‌عنوان یک فرایند مشارکتی در نظر گرفته می‌شود که به دنبال درک و تفسیر واقعیت توسط ذی‌نفعان مختلف است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

جدول ۳. نوع نگاه به انسان در جهت‌گیری‌های فلسفی مؤثر بر برنامه‌ریزی.

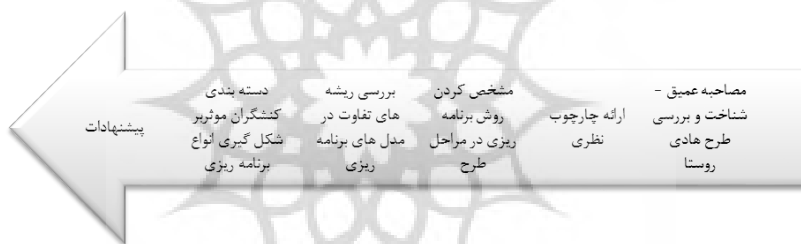
پست‌مدرنیسم	تفسیرگرایی	اثبات‌گرایی
اصالت با در نظرگیری تمام جوانب انسان مورد برنامه‌ریزی است (گفتمان و عامل جمع شدن انسان مورد برنامه‌ریزی، علت شروع برنامه‌ریزی)	اثر مستقیم انسان مورد برنامه‌ریزی بر تهیه و اجرای برنامه‌ریزی	انسان مورد برنامه‌ریزی تنها منبع اطلاعات کمی در تهیه برنامه
اصالت دهی به ذهن و درون برنامه‌ریزان	لحاظ باورها و ارزش‌های انسان‌های طراح در تهیه و اجرای برنامه‌ریزی (اهمیت زمان و مکان)	عدم در نظر گرفتن باورها و مشخصه‌های فکری و فرهنگی انسان طراح (حذف تفاوت زمان و مکان)
واقعیت عینی و حقیقت مطلق وجود ندارد و هر تفسیر به‌اندازه تفسیر دیگر معتبر است.	واقعیت عینی وجود ندارد، بلکه واقعیت‌های متعددی بر اساس تفسیرهای مختلف انسان وجود دارد.	انسان قادر به شناخت واقعیت عینی است.
اصالت با انعطاف‌پذیری در برابر انسان مورد برنامه‌ریزی (تا جای تغییر کلی برنامه)	انعطاف‌پذیری در برابر نظرات مردمی و درعین‌حال اهمیت بازخورد درون سیستم	عدم انعطاف در برابر نظر انسان مورد برنامه‌ریزی (اصالت با برنامه‌ریزی درون سیستم)

جدول ۴. چهارچوب مفهومی پژوهش (مدل نظری) - مقایسه برنامه‌ریزی فن مبنا و ارتباطی بر اساس ابعاد یکسان.

ابعاد برنامه‌ریزی	برنامه‌ریزی فن مبنا (خردگرایی فردی)	برنامه‌ریزی ارتباطی
هویت	یکپارچه‌گرایی	بومی‌گرایی
فرهنگی	هدایت و ضابطه محوری	خلاقیت و توجه به ارزش‌ها
اجتماعی	وجود طبقه فرمانروا و نخبگان مسلط	گروه‌های مردمی به‌عنوان صاحبان برنامه
اقتصادی	افزایش درآمد ملی	توزیع درآمد و عدالت اجتماعی
مشارکت	مردم منبع اطلاعات	مردم شریک در برنامه‌ریزی
مسئله‌یابی	جامع (ایدئال‌گرا - شناخت در تمام ابعاد - تمام اهداف یک ارزش)	اولویت‌بندی در شناخت، مسائل و اهداف
ابزار	اطلاعات آماری، مدل‌های کمی	رویکردهای تعاملی، مباحثه مذاکره و...
اطلاعات	کنترل اطلاعات	دسترسی به اطلاعات
الگو	کنترل مرکزی	استقلال منطقه‌ای محلی
محوریت	نتیجه محور	فرایندمحور
تصمیم‌گیری	بالا به پایین	پایین به بالا
ضمانت اجرایی	توجه علمی توسط متخصصین	توجه اجتماعی برنامه برای مردم

مأخذ: نگارندگان، ۱۴۰۲

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

تصویر ۳. فرایند تحقیق. مأخذ: نگارندگان، ۱۴۰۲

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

روند تهیه طرح‌های

در روستای مقیسه، اهالی با پیگیری طرح‌های متوجه می‌شوند که برای تسریع در اجرای طرح، نیاز به تهیه نقشه شناخت دارند. یک کمک‌کار بومی برای تهیه نقشه انتخاب می‌شود و پس از آن، بنیاد مسکن طرح‌های را تهیه می‌کند. طرح توسط مشاور غیربومی تدوین شده و پس از بررسی توسط کمیته کارشناسی، به شورای تصویب در استانداری ارسال می‌شود. پس از تأیید، طرح به مراحل اجرایی می‌رود. اما به دلیل عدم توجه به توجیه و تفسیر کافی از طرح توسط کارشناسان بنیاد مسکن و مشاور تهیه‌کننده طرح، اعضای شورای روستا بدون شناخت کافی از طرح آن را پذیرش می‌کنند و طرح پس از ابلاغ به مرحله اجرا می‌رسد.

مروری بر محتوای طرح‌های

طرح‌های روستای مقیسه شامل سه فصل شناخت، تحلیل و پیشنهادات است، در هر فصل شرح خدمات به صورت جدول شماره ۵ است. در ادامه هر بخش مورد بررسی قرار می‌گیرد.

تحلیل و بررسی طرح‌های روستای مقیسه

پیش از تهیه طرح‌های (علل پیگیری طرح توسط مردم)

اعضای شورای روستا با اعتقاد به اهمیت طرح‌های برای روستاها، آن را به‌عنوان شناسنامه‌ای برای روستا در نظر می‌گیرند. چراکه این طرح امکان اخذ سند قانونی برای خانه‌ها را فراهم می‌کند، نحوه استفاده از زمین‌ها را مشخص می‌کند و دروازه‌ای برای ورود سایر طرح‌های دولتی به روستا را فراهم می‌آورد. همچنین، تغییرات کالبدی در معابر روستا باعث رونق خریدوفروش زمین و کالا توسط شهرنشینان شده و به اقتصاد روستا کمک می‌کند. با توجه به عدم توجه دولت به ایجاد اشتغال در روستا، عدم اجرای طرح‌های به نفع روستا نخواهد بود، به این دلیل که طرح جایگزینی مفیدی برای آن وجود ندارد. از این رو، اهالی روستای مقیسه پیگیر اجرای طرح‌های هستند، زیرا تجربه اجرای این طرح در برخی روستاهای شهرستان داورزن نشان داده است که تحولات مثبت اقتصادی در روستاها را به همراه داشته است.

جدول ۵. شرح خدمات فصول طرح هادی روستای مقیسه.

فصل سوم پیشنهادها	فصل دوم تحلیل	فصل اول شناخت
پیش‌بینی نحوه توزیع و استقرار فضاهای خدماتی تعیین تکلیف فضاهای تاریخی اولویت‌بندی اجرایی ضوابط و مقررات اجرایی هزینه اجرایی طرح	برآورد کمبود اساسی حوزه نفوذ روستا پیش‌بینی وضعیت اقتصادی پیش‌بینی جمعیت آینده مشکلات موجود توزیع خدمات تحلیل شبکه ارتباطی بررسی سرانه‌های پیشنهادی محدودیت‌ها و امکانات توسعه فیزیکی پیشنهاد معیارها و ضوابط طراحی	معرفی اجمالی شهرستان (ویژگی‌های جغرافیایی، طبیعی، انسانی و اقتصادی) شناسایی حوزه نفوذ (تعیین حوزه نفوذ، وضعیت اقلیمی، زمین‌شناسی، ویژگی‌های انسانی و پیش‌بینی جمعیت) شناسایی روستا (موقعیت جغرافیایی، محدوده عرفی، بررسی منابع آب، ویژگی‌های جمعیتی، خانوار، ساخت جمعیت، سواد، فعالیت‌ها، روند مهاجرت، اقتصاد و درآمد، علل پیدایش روستا، مراحل توسعه، نحوه کاربری فضا، مراکز تفرجگاهی، مالکیت، کیفیت آب‌نیه، شبکه‌های ارتباطی، محدوده محلات، تأسیسات، معماری و ترکیب فضاهای مسکونی)

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

مأخذ: بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، ۲۰۰۴

در سرانه‌های پیشنهادی، از مساحت کاربری زراعی ۳۰ هزار مترمربع کاسته شده است که می‌تواند اثر سوء بر اقتصاد روستا داشته باشد.

از زمان تهیه طرح (۱۳۸۳) تا حدود ۱۵ سال بعد (۱۳۹۸) هیچ‌یک از اولویت‌های ۵ ساله اشاره‌شده در طرح هادی روستا اجرا نشده است. (به‌جز بخشی از شبکه معابر پیشنهادی).

هزینه‌ای که طرح برای کارهای عمرانی پیش‌بینی کرده است، چیزی معادل کل درآمد هر سه بخش روستا در یک سال مطابق نرخ سال‌های مذکور است.

نحوه اجرای طرح هادی روستای مقیسه

طرح هادی روستای مقیسه از اواخر دهه ۱۳۷۰ با پیگیری و نقشه‌برداری روستا آغاز شده است. پس از تهیه نقشه‌ها، طرح به بنیاد مسکن ارائه شده و تا سال ۱۳۸۳ طرح تهیه می‌شود. در سال ۱۳۸۵، طرح به روستا ارائه می‌شود و شورای روستا، به دلیل عدم آگاهی کافی، نقشه پیشنهادی را تصویب می‌کند که این موضوع منجر به اعتراض برخی روستائیان می‌شود.

پیگیری برای اجرای طرح در سال ۱۳۸۷ آغاز شده و در طول این دوره جمعیت روستا از ۸۱۴ نفر به ۶۱۱ نفر کاهش می‌یابد. تصویر شماره ۴ مراحل تهیه طرح از پیگیری تا اجرا را نشان می‌دهد.

در مقدمه طرح هادی روستا بهره‌برداری از نظر بومیان در تهیه طرح مورد تأکید قرار گرفته است، اما اهالی روستا این موضوع را تأیید نمی‌کنند. طرح توسط مشاور غیربومی و بی‌آگاه از وضعیت واقعی روستا تهیه شده، و او نیز بدون حضور در روستا اقدام به جمع‌آوری اطلاعات نموده است. این موارد منجر به اشکالاتی در طرح شده است، از جمله:

اشتباهاتی در تقسیمات جغرافیایی روستا که باعث تناقضاتی در بخش‌های آماری می‌شود. (جدا شدن محله امین‌آباد از روستا به‌عنوان یک روستای مجزا)؛

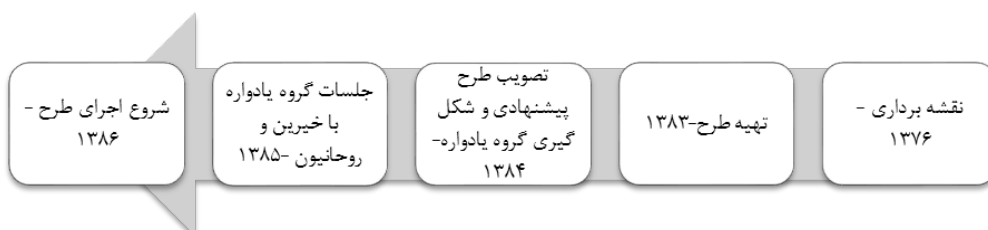
عدم تطبیق داده‌های شناختی با بخش‌های بعدی طرح؛

عدم توجه به نیازهای اقتصادی و اجتماعی و تنها تمرکز بر بخش کشاورزی و دامداری؛

حتی عدم ارائه برنامه عملی برای بخش کشاورزی و دامداری؛

برخی پیشنهادها مبتنی بر تخریب برخی مناطق روستا، به دلیل عدم توجه به پیش‌بینی و تأثیرات آن‌ها بر اقتصاد روستا با چالش روبه‌رو می‌شود.

در بخش پیش‌بینی جمعیت آینده روستا، علت رشد همواره منفی روستا طی چهل سال گذشته موضوع اقتصادی قلمداد می‌شود، اما برای بخش اقتصادی تنها پیشنهادهایی در حوزه کشاورزی و دامداری ارائه می‌شود.

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

تصویر ۴. روند تهیه تا اجرای طرح هادی روستای مقیسه. مأخذ: نگارندگان، ۱۴۰۲

به عوامل بالادستی بدانند.

بر این اساس، گروه مردمی که به گروه یادواره شهدا نام گرفته بود، تصمیم می‌گیرد جهت آسیب‌زدایی اجرای طرح هادی، وارد عمل شود. این گروه، ابتدا به ترغیب دریافت کمک‌های مالی می‌پردازد و به همین منظور جلساتی در تهران و قم برگزار می‌کند. در این جلسات، اعضای گروه یادواره با حضور روحانیون اهالی روستا، درخواست حمایت از مردم روستا و ایجاد زمینه‌های آماده‌سازی عمومی جهت اجرای طرح صورت می‌گیرد. همچنین، این جلسات با توجه به ایام محرم و حضور یکی از روحانیون محبوب در مسجد، شرایط مساعدی را برای آماده‌سازی عمومی حاصل می‌کند.

در نتیجه این همیاری، فضای مشارکتی قوی در روستا ایجاد شود و بسیاری از افراد برای بهبود شرایط سایرین وارد حوزه اجرای طرح می‌شوند. یکی از این تلاش‌ها شامل ساخت کارگاه تولید بلوک در روستا است که در نتیجه آن با کمک‌های مردم اقدام به بازسازی خانه‌های تخریب‌شده می‌گردد.

همچنین طرح پیشنهادی بنیاد مسکن نیز توسط گروه یادواره دستخوش تغییراتی می‌شود، به طوری که در طرح شبکه معابر پیشنهادی، بهبود قابل توجهی ایجاد می‌شود و معابر مهم مانند مدرسه، مسجد و حسینیه دسترس‌پذیرتر می‌گردند. این تغییرات باعث می‌شود که طرح به مرحله اجرایی برسد و انگیزه مردم را برای شرکت در اجرای آن افزایش دهد.

به طور کلی، نحوه اجرای طرح در این روستا به دلیل تلاش داوطلبانه گروه یادواره از اهالی روستا، مشارکت مردم و حضور فعال روحانیون، با آسیب‌های کمتری همراه بوده است. اما این موفقیت‌ها با مشکلاتی همراه بوده است که به عدم تهیه طرح برای بخشی از روستا (محله امین‌آباد) و نیز تخریب‌هایی که در طی اجرای طرح صورت گرفته، مربوط می‌شود. **تصویر شماره ۵** بخش پیشنهادی توسط گروه یادواره را نشان می‌دهد که به مرحله اجرا نیز رسیده است.

در سال ۱۳۸۴ گروهی از اهالی روستا که در بهبود وضعیت روستا دغدغه‌مند هستند، پس از برگزاری یادواره شهدای روستا شروع به اقدامات عمرانی و فرهنگی در روستا می‌کنند، که اجرای طرح هادی یکی از آنها است. آنها طرح هادی را در سه گام مهم عملیاتی می‌کنند:

• اصلاح نقشه پیشنهادی (توجه به دسترسی‌های شرقی غربی به مرکز روستا که در طرح مغفول مانده بود)

• ایجاد فضای مشارکت مردم، خیرین و روحانیون در اجرای طرح

• حضور و کمک‌رسانی در هنگام اجرا (تخریب و تعریض معابر)

بعضی اعضای گروه یادواره با توجه به تجربیاتی که در فرمانداری و بنیاد مسکن داشتند، از وضعیت اقدامات این سازمان‌ها مطلع بودند. آنها می‌دانستند که کمک‌های مربوطه در حدود واگذاری یک کمپرس آجر به روستا خواهد بود. همچنین، برخی از آنها که به معلمی در روستاهای مجاور می‌پرداختند، از نارضایتی مردم پس از اجرای طرح آگاهی داشتند و عدم آماده‌سازی عمومی و نبود کمک‌های لازم برای ساخت خانه‌های تخریب‌شده را از آسیب‌های جدی طرح می‌دانستند. این شواهد باعث شده بود که روستائیان اصلی‌ترین انگیزه بنیاد برای اجرای طرح هادی در روستا را نه عمران روستاها، بلکه افزایش آمار طرح‌های هادی اجرا شده توسط این سازمان و ارائه گزارش‌های مثبت صرفاً آماری

۱. این گروه به واسطه فعالیت‌های جمعی در برگزاری یادواره شهدا به مسئله مهم عمران روستا توجه کرده و در این زمینه کارهای مفیدی انجام می‌دهند:

• اجرای طرح هادی (در سال ۱۳۸۷)

• دریافت آمبولانس برای بهداری

• طراحی و ساخت گلزار شهدای روستا

• بازسازی مسجد و ساخت خانه روحانی روستا به کمک سازمان تبلیغات و کمک‌های مردمی (و بازسازی تخریب‌شده آن پس از اجرای طرح هادی)

• انتشار چندین شماره مجله فرهنگی برای اهالی روستا (یادآوری باورها، رسوم، بررسی لهجه روستائیان و...)

تصویر ۵. طرح هادی پیشنهادی روستای مقیسه، مأخذ: نگارندگان، ۱۴۰۲

تأثیرات طرح هادی بر روستا

افزایش قیمت زمین‌ها که می‌تواند باعث مهاجرت بیشتر افراد به شهر شود، البته از زاویه‌ای دیگر تورم ایجاد شده برای زمین‌های روستایی نوعی رونق اقتصادی نیز تلقی می‌گردد.

بررسی تحقق اهداف طرح هادی بنیاد مسکن

طرح هادی، رکود بخش کشاورزی را به‌عنوان عامل اصلی تحولات منفی در روستا شناخته و راهکارهای کارآمدی برای حل این مشکل ارائه نداده است. این طرح بیشتر تمرکز خود را بر روی بهبود زیرساخت‌ها و افزایش سرانه کاربری مسکونی معطوف کرده است، اما اخیر در اجرای آن و کاهش جمعیت روستا خود به‌عنوان عاملی در عدم تحقق اهداف طرح هادی محسوب می‌گردد. درنهایت، تلاش‌های مردمی باعث اصلاح بعضی از زیرساخت‌ها شده است، اما این تغییرات نتوانسته است جمعیت دائمی روستا را افزایش دهد.

یافته‌ها

انطباق رویکردهای برنامه‌ریزی و فرایندهای اجرای طرح هادی روستا

باتوجه به چهارچوب نظری پژوهش و آنچه در مراحل تهیه تا اجرای طرح هادی ارائه گردید، اکنون این موضوع قابل تشخیص است که هر یک از مراحل اجرای این طرح، مبتنی بر چه نوع شیوه برنامه‌ریزی است. **جدول شماره ۷ و ۸**، دو مرحله تهیه و اجرای طرح را به تفکیک نشان می‌دهند.

همان‌طور که در **جدول شماره ۷ و ۸** مشاهده می‌شود، روند تهیه طرح مشتمل بر نگاه برنامه‌ریزی فن مبنا بوده و در مقابل در شیوه اجرایی، برنامه‌ریزی ارتباطی شکل می‌گیرد. این در حالی است که افراد مجری از مطالعات در این حیطه بی‌بهره بوده و پیوندهای اجتماعی قوی در روستا، مشروعیت و مقبولیت مجریان، حس نوع‌دوستی، صداقت و دیگر سرمایه‌های انسانی چنین شیوه‌ای را در اجرا شکل می‌دهد. درنهایت این نحوه اجرا سبب می‌شود که علی‌رغم کالبدی بودن طرح و عدم رفع نیازهای اصلی مردم و افزایش قیمت‌ها و سخت‌تر شدن شرایط برای برخی بومیان، حس تعلق به مکان و رضایتمندی از شرایط جدید روستا افزایش پیدا کند.

تأثیر مهمی که اجراء شدن طرح هادی بر روستا دارد، بهبود وضعیت روستا برای بازگشت بیلاقی مهاجران شهری به روستای خود جهت علاقه به کارهای باغبانی و کشاورزی، جویا شدن از احوال خانواده و اقوام، حفظ ارتباطات اجتماعی، یا گذران اوقات فراغت و استفاده از آب‌وهوای پاک روستا در تعطیلات است. خرید و فروش زمین‌های روستا توسط این گروه، سبب افزایش قیمت زمین در طول سال‌های اخیر شده و نوعی قیمت کاذب برای زمین روستایی ایجاد نموده است. همچنین ممکن است در غیاب ساکنین، خانه‌های خالی از سکنه، مشکلات امنیتی برای روستائیان ایجاد کند. **جدول شماره ۶** وضعیت متوسط قیمت زمین در روستا را طی سه دوره نشان می‌دهد.

همچنین پس از اجرای طرح هادی و تحولات نامبرده در روستا، در افزایش قیمت تولیدات روستایی و رونق اقتصادی از حیث تولیدات اثر مثبتی ایجاد شده است، چرا که پس از آن بازار گسترده‌تری برای فروش محصولات ایجاد گردید و نیز به دلیل پیوندهای بین ساکنین دائمی و موقت، این مبادلات هم به افزایش کمی و کیفی پیوندهای بین ایشان انجامیده و هم به دلیل وجود روابط غیراقتصادی، چنین معاملاتی از استحکام و استمرار برخوردار است.

از مهم‌ترین مسائلی که در حال حاضر روستا با آن مواجه است، کمبود جمعیت است که به این دلیل جذب اعتبار از دولت برای کارهای عمران و آبادی روستا را مشکل کرده و از طرفی، تحرک و پویای بسیاری از عملکردها را (جز در ایام خاص و بازگشت فصلی مهاجران) با مشکل مواجه کرده است. به عبارتی طرح هادی با افزایش خدمات (بهبود شبکه معابر، کف‌سازی یا احداث کاربری‌های فرهنگ‌سرا و کتابخانه) نتوانسته است افزایش جمعیت دائمی روستا را موجب شود و رشد جمعیتی که مدنظر طرح بوده است را محقق کند چراکه نیاز اصلی ساکنین دائمی یعنی راهکارهای اقتصادی واقعی در آن لحاظ نشده است.

به‌طور خلاصه، اجرای طرح هادی منجر به آثار متضادی بر روستا شده است؛ از یک‌سو باعث بهبودی در زیرساخت‌ها و جذب گردشگران و مهاجران به روستا و در نتیجه شکل‌گیری بازار فروش و بهبود شرایط برای تداوم روابط و از سوی دیگر سبب

جدول ۶. وضعیت قیمت زمین روستا از پیش از طرح هادی تا سال ۱۳۹۷.

سال	رخداد	میانگین قیمت زمین متری - هزار تومان
۱۳۸۵	پیش از طرح هادی	۱۰
۱۳۹۰	پس از اجرای طرح هادی	۳۵
۱۳۹۷	گازرسانی به روستا - افزایش قیمت‌ها در کل کشور به دلیل افزایش قیمت دلار	۶۵

جدول ۷. تحلیل فرایند تهیه طرح هادی روستای مقیسه بر اساس شاخص‌ها و انطباق با رویکردهای برنامه‌ریزی.

ردیف	شاخص	وضعیت طرح هادی روستا در هر مرحله	نتایج	رویکرد
۱	هویتی	یکپارچه‌سازی روستا با روستاهای دیگر.	تلقی طرح به‌عنوان شناسنامه روستا و تنها راه اعلام موجودیت آن.	فن مبنا
۲	فرهنگی	توجه به وضعیت بومی روستاها تنها بر اساس آستانه جمعیتی موردقبول برای اجرای طرح. (ضابطه محوری و هدایت)	عدم تحقق سرانه‌های ورزشی و فرهنگی که متناسب با قوانین وضع شده‌اند، چون تناسبی با میزان و ترکیب جمعیتی روستا ندارد. بهبود شرایط پس از اجرای طرح برای اسکان موقت مهاجرین.	فن مبنا
۳	اجتماعی	تهیه و تکمیل مراحل توسط کارشناس بنیاد مسکن، غیربومی و ناآشنا با مسائل روستا. (طبقه فرمانروا و نخبگانی مسلط)	جدا شدن محله امین‌آباد و عدم تهیه طرح برای آن. سردرگمی و تنش‌زایی بین اعضای شورا و مردم به دلیل عدم آشنایی با مفاهیم طرح و عدم تحقق طرح پیشنهادی در اجرا.	فن مبنا
۴	اقتصادی	تعریف فضاهای خدماتی جدید مانند ورزشگاه و کتابخانه (بدون توجه به ترکیب و حد جمعیتی) عدم توجه به شرایط زمین (مسکونی شدن ۳۰ هزار مترمربع زمین زراعی در طرح جدید) (درج هدف افزایش درآمد و رونق اقتصادی بدون در نظر گرفتن راهکارها)	عدم تحقق اهداف اقتصادی و افزایش درآمد روستائیان. عدم تحقق سرانه‌های مختلف. عدم تحقق به دلیل تحمیل هزینه‌های بالا برای روستائیان. عدم رشد جمعیتی مطابق رشد پیشنهادی (۱ درصد) به دلیل عدم حل معضل اصلی روستا که شرایط اقتصادی است.	فن مبنا
۵	مشارکت	عدم تماس و ارتباط و یا مشارکت با مردم حتی در تهیه اطلاعات آماری روستا. مشاور غیربومی برای تهیه طرح. (مردم جزئی از اطلاعات جمعیتی)	جدا شدن محله امین‌آباد و عدم تهیه طرح برای آن. سردرگمی و تنش‌زایی بین اعضای شورا و مردم به دلیل عدم آشنایی با مفاهیم طرح. عدم تحقق طرح پیشنهادی در اجرا.	فن مبنا
۶	مسئله‌یابی	شناخت جامع روستا در تمام ابعاد و تعریف اهداف متعدد حتی در حوزه اشتغال (جامع و مسائل و اهداف دارای یک ارزش)	در پیشنهادها به بخش زیادی از این شناخت توجهی نشد. در واقعیت جز هدف کالبدی (تعرض معابر) محقق نگردید.	فن مبنا
۷	ابزار	استفاده از اطلاعات آماری و داده‌های نقشه‌برداری و توپوگرافی و... برای شناخت و پیشنهاد سرانه‌ها و رشد جمعیتی مبتنی بر این آمارها و قوانین مصوب.	جدا شدن محله امین‌آباد و عدم تهیه طرح برای آن. عدم تحقق سرانه‌های ورزشی و فرهنگی مصوب. بی‌توجهی به دسترسی‌های شرقی غربی در تعریض معابر که برای روستائیان مهم بود.	فن مبنا
۸	اطلاعات	عدم آگاهی مردم و اعضای شورای روستا از مفاهیم آماری و نقشه‌های روستا (حاکمیت و کنترل اطلاعات)	چون اعضای شورا بدون آگاهی کامل نقشه‌های پیشنهادی را پذیرفتند، این مسئله موجب سردرگمی و بروز برخی تنش‌ها بین مردم و اعضای شورا شد.	فن مبنا
۹	الگو	پیشنهاد مردم برای نقشه‌برداری روستا توسط اهالی جهت تسریع در اجرای طرح هادی صورت گرفت؛ اما تمام مراحل تهیه طرح توسط بنیاد مسکن انجام شد. (کنترل مرکزی)	وجود ضوابط طرح‌های هادی، مانع می‌شود که رشد جمعیت بدون احیای شرایط اقتصادی، منفی پیش‌بینی شود و بدون مبنا رشد درصد ارائه می‌شود.	فن مبنا
۱۰	محوریت	نتیجه محوری و تلاش‌های متولیان برای رسیدن به طرح نهایی بدون دخالت و اعمال نظر روستائیان.	عدم استفاده بسیاری از مراحل شناخت در پیشنهادها. تعریض معابر و تغییر کاربری چند پلاک، تنها موارد تحقق طرح.	فن مبنا
۱۱	تصمیم‌گیری	تهیه طرح از سمت سازمان بنیاد مسکن بدون دخالت و اعمال نظر روستائیان، روند بالا به پایین طولانی و فرسایشی تهیه طرح سبب گردید تا زمان اجرای طرح، نیمی از جمعیت از دست برود.	بنیاد مسکن ضمن اینکه امکان ورود به فضای اقتصادی را ندارد، بر مبنای ضوابط تصمیم می‌گیرد که رشد روستاها مثبت در نظر گرفته شود در نتیجه افزایش خدمات بدون حل معضل درآمد، تنها سبب افزایش جمعیت مهاجران فصلی می‌شود.	فن مبنا
۱۲	ضمانت‌اجرائی	طرح هادی روستا پس از تهیه و امضای اعضای شورا مورد تأیید سازمان‌های مرتبط قرار گرفته و وارد مرحله اجرا شد. (توجه علمی متخصصین)	عدم اجرای طرح در موارد متعدد (کاهش ۳۰ هزار مترمربعی اراضی زراعی و اختصاص آن به مسکونی برای جمعیتی که وجود ندارد و تنها بر مبنای سرانه‌های مصوب) و پرهزینه بودن اجرا	فن مبنا

روایت‌های

ادامه جدول ۷. تحلیل فرایند تهیه طرح هادی روستای مقیسه بر اساس شاخص‌ها و انطباق با رویکردهای برنامه‌ریزی.

شماره	شاخص	وضعیت طرح هادی روستا در هر مرحله	نتایج	رویکرد
	هویتی	برخلاف دیگر روستاها که بنیاد مسکن فقط کار تخریب را انجام می‌داد، گروه مردمی داوطلب، ضمن تغییراتی در نقشه پیشنهادی، برای خانواده‌های کم‌بضاعت کارگاه بلوک‌سازی ایجاد کرد و مبتنی بر روحیه دینی مردم از نقش روحانیون برای اجرای برنامه بهره گرفت. (بومی‌گرایی)	کاهش نگاه منفی مردم به اجرای طرح	ارتباطی
	فرهنگی	جلب نگاه روحانیون جهت آماده‌سازی افکار عمومی برای اجرای طرح. (خلاقیت و توجه به ارزش‌ها)	اعتماد و رضایتمندی مردمی	ارتباطی
	اجتماعی	جلب اعتماد خیرین برای کمک به روستا جلب نظر روحانیون جهت فضا سازی افکار در مسجد حضور روحانی و اعضای گروه در تمام تخریب‌ها. (گروه‌های مردمی صاحبان برنامه)	افزایش روحیه همکاری، مساعدت و نشاط مردم	ارتباطی
	اقتصادی	جلب اقدامات مشارکت‌جویانه گروه از شهری‌های اهل روستا جهت جذب کمک‌های مالی توجه اقشار کم‌بضاعت در تخریب خانه‌ها. تلاش برای تهیه طرح هادی برای محله امین‌آباد جهت توزیع عادلانه خدمات در روستا ^۱	افزایش پیوندهای درونی و افزایش حس تعلق به مکان	ارتباطی
	مشارکت	ایجاد فضای مشارکت مردم، خیرین و روحانیون در اجرای طرح (مردم شریک در برنامه‌ریزی)	ایجاد عزم عمومی و فضای مشارکتی قوی در روستا	ارتباطی
	مسئله‌یابی	اولویت در تخریب با فضا‌های با پیچیدگی کمتر، کارآمدتر و در نتیجه این تصمیم پس‌و‌پیش در کوچه‌ها ایجاد شد. (اولویت‌بندی اهداف و مسائل)	علی‌رغم عدم تحقق هدف بافت کالبدی مطلوب طرح، اما اعتماد به درون و ایجاد همبستگی بیشتر اهالی صورت گرفت.	ارتباطی
	ابزار	تعامل با گروه‌های مردمی روستا با تکیه بر نقش روحانیون و نیز تعامل با گروه‌های مردمی شهری که اهل روستا بودند جهت جذب کمک‌های مردمی برای بهبود شرایط و نیز تعامل با گروه‌هایی از مردم برای ساخت بناهای تخریب‌شده، ساخت بلوک و... (تعامل، مذاکره)	احساس پشتیبانی و جلب رضایت مردمی	ارتباطی
	اطلاعات	شفافیت‌سازی و رفع ابهامات مردمی در اجرای طرح. (دسترسی به اطلاعات)	اعتماد و رضایتمندی مردمی	ارتباطی
	الگو	تعبیر طرح پیشنهادی توسط گروه مردمی. (استقلال محلی)	توانمندسازی ساکنین در بهبود شرایط روستایشان و وابستگی کمتر آن‌ها به عوامل بیرونی	ارتباطی
	محوریت	شکل‌گیری ارتباط موفق با مردم و کسب رضایت و رسیدن به اجماع نسبی در مراحل اجرای طرح آن‌چنان‌که حائز اهمیت است که عدم اجرای کامل طرح در برخی بخش‌ها مورد توجه نبوده و مردم اجرای طرح را موفق می‌دانند. (فرایندمحور)	رضایت، حرکت و نشاط مردمی افزایش همبستگی افزایش حس تعلق به مکان	ارتباطی
	تصمیم‌گیری	خیزش افراد دغدغه‌مند روستایی و تشکیل یک گروه مردمی برای اجرای طرح هادی و دیگر اقدامات عمرانی در روستا (پایین به بالا)	این شیوه کار سکویی برای ادامه مسیر آبادی روستا شد و چندین کار مفید دیگر با همین روش در روستا صورت گرفت. (در زیرنویس به اقدامات اصلی گروه مردمی پیش‌ازین اشاره شده است)	ارتباطی
	ضمانت‌اجرائی	ارائه طرح پیشنهادی جدید از طریق تعامل با مردم روستا برای حفظ بافت بیشتر و ایجاد دسترسی در جهتی که به توسعه روستا کمک می‌کند اقدام برای تهیه طرح هادی با کمک‌های مردمی برای محله امین‌آباد (که طرح نداشت) (توجه اجتماعی برنامه برای مردم)	جلب اعتماد عمومی افزایش مشارکت و تحقق تغییرات مثبت در روستا افزایش همبستگی اجتماعی و حس تعلق به مکان	ارتباطی

نوع اجرای طرح

مأخذ: نگارندگان، ۱۴۰۲

۱. همان‌طور که اشاره گردیده، این محله به اشتباه در مرکز آمار و طرح هادی به‌عنوان یک روستای مجزا نامبرده شده است و در طرح هادی روستای مقیسه قرار نداشت.

جدول ۸. تحلیل فرایند اجرای طرح هادی روستای مقیسه بر اساس شاخص‌ها و انطباق با رویکردهای برنامه‌ریزی.

ردیف	شاخص	وضعیت طرح هادی روستا در هر مرحله	نتایج	رویکرد
	نحوه اجرای طرح	برخلاف دیگر روستاها که بنیاد مسکن فقط کار تخریب را انجام می‌داد، گروه مردمی داوطلب، ضمن تغییراتی در نقشه پیشنهادی، برای خانواده‌های کم‌بضاعت کارگاه بلوک‌سازی ایجاد کرد و مبتنی بر روحیه دینی مردم از نقش روحانیون برای اجرای برنامه بهره گرفت. (بومی‌گرایی)	کاهش نگاه منفی مردم به اجرای طرح	ارتباطی
		جلب نگاه روحانیون جهت آماده‌سازی افکار عمومی برای اجرای طرح. (خلاقیات و توجه به ارزش‌ها)	اعتماد و رضایتمندی مردمی	ارتباطی
		جلب اعتماد خیرین برای کمک به روستا جلب نظر روحانیون جهت فضاسازی افکار در مسجد حضور روحانی و اعضای گروه در تمام تخریب‌ها. (گروه‌های مردمی صاحبان برنامه)	افزایش روحیه همکاری، مساعدت و نشاط مردم	ارتباطی
		جلب اقدامات مشارکت‌جویانه گروه از شهری‌های اهل روستا جهت جذب کمک‌های مالی توجه اقشار کم‌بضاعت در تخریب خانه‌ها. تلاش برای تهیه طرح هادی برای محله امین‌آباد (که به‌اشتباه یک روستای مجزا در نظر گرفته شده بود) جهت توزیع عادلانه خدمات در روستا	افزایش پیوندهای درونی و افزایش حس تعلق به مکان	ارتباطی
		ایجاد فضای مشارکت مردم، خیرین و روحانیون در اجرای طرح (مردم شریک در برنامه‌ریزی)	ایجاد عزم عمومی و فضای مشارکتی قوی در روستا	ارتباطی
		اولویت در تخریب یا فضاها با پیچیدگی کمتر، کارآمدتر و در نتیجه این تصمیم پس‌و پیش در کوچه‌ها ایجاد شد. (اولویت‌بندی اهداف و مسائل)	علی‌رغم عدم تحقق هدف بافت کالبدی مطلوب طرح اما اعتماد به درون و ایجاد همبستگی بیشتر اهالی صورت گرفت.	ارتباطی
		تعامل با گروه‌های مردمی روستا با تکیه بر نقش روحانیون و نیز تعامل با گروه‌های مردمی شهری که اهل روستا بودند جهت جذب کمک‌های مردمی برای بهبود شرایط و نیز تعامل با گروه‌هایی از مردم برای ساخت بناهای تخریب‌شده، ساخت بلوک و... (تعامل، مذاکره)	احساس پشتیبانی و جلب رضایت مردمی	ارتباطی
		شفافیت‌سازی و رفع ابهامات مردمی در اجرای طرح. (دسترسی به اطلاعات)	اعتماد و رضایتمندی مردمی	ارتباطی
		تغییر طرح پیشنهادی توسط گروه مردمی. (استقلال محلی)	توانمندسازی ساکنین در بهبود شرایط و وابستگی کمتر آن‌ها به عوامل بیرونی	ارتباطی
		شکل‌گیری ارتباط موفق با مردم و کسب رضایت و رسیدن به اجماع نسبی در مراحل اجرای طرح ناکامی در اجرای کامل طرح را جبران کرده و مردم اجرای طرح را موفق می‌دانند. (فرایندمحور)	رضایت، حرکت و نشاط مردمی افزایش همبستگی افزایش حس تعلق به مکان	ارتباطی
		خیزش افراد دغدغه‌مند روستایی و تشکیل یک گروه مردمی برای اجرای طرح هادی و دیگر اقدامات عمرانی در روستا (پایین به بالا)	با این روش، به‌عنوان سکویی برای ادامه مسیر آبادی، چندین کار مفید دیگر در روستا صورت گرفت. (رجوع شود به زیرنویس بخش روند اجرای طرح)	ارتباطی
		ارائه طرح پیشنهادی جدید از طریق تعامل با مردم روستا برای حفظ بافت بیشتر و ایجاد دسترسی در جهتی که به توسعه روستا کمک می‌کند اقدام برای تهیه طرح هادی با کمک‌های مردمی برای محله امین‌آباد (که طرح نداشت) (توجیه اجتماعی برنامه برای مردم)	جلب اعتماد عمومی افزایش مشارکت و تحقق تغییرات مثبت در روستا افزایش همبستگی اجتماعی و حس تعلق به مکان	ارتباطی

دسته‌بندی کنشگران مؤثر بر طرح

طرح کالبدی، نظیر طرح هادی، نسبت به طرح‌هایی که به زمینه‌های تحول اقتصادی می‌پردازند، کم‌در دستر و کم‌هزینه‌تر هستند

طرح‌های کالبدی برای بخش تهیه‌کننده می‌تواند ابزار بودجه‌افزایی و کسب سرمایه باشد، در حالی که طرح‌های اقتصادی برای این بخش‌ها هزینه‌بر بوده و بیشتر بار مسئولیتی دارند تا کسب سرمایه.

نگاه کنشگر اول به کنشگر چهارم، نگاهی بالا به پایین و بدون توجه به کیفیت و ارزش‌های اوست و نیازهای حیاتی کنشگران چهارم مورد غفلت واقع شده‌اند.

کنشگر دوم

در این طرح رابطه کنشگر دوم (مرجع تهیه، تصویب و نظارت) و کنشگر چهارم رابطه بالا به پایین است. این نگاه نه تنها دوطرفه نیست و در آن روستائیان با طراح و طراح با روستائیان در ارتباط نیستند، بلکه رابطه بین این دو قطع بوده و تنها روستا مورد شناخت کتابخانه‌ای و اسنادی این کنشگر قرار گرفته است. دوری از واقعیات روستا و مسائل روستائیان (هرچند در اسناد بدان اشاره شده باشد) به دلیل غیربومی بودن و عدم مراجعه به روستا، هرگونه انگیزه پشتکار برای حل مسائل را از طراح سلب نموده است.

کنشگر سوم

انسانی که برنامه برایش تهیه می‌شود، طبق دیدگاه فلسفی تفسیرگرا، می‌تواند در جایگاه کنشگر سوم نیز باشد؛ چون قرار نیست فقط نظاره‌گر باشد. او می‌تواند در طی طرح‌ریزی از تهیه تا اجرا مشارکت فعال داشته باشد تا کاری که قرار است برایش انجام شود مورد رضایت مستمر او واقع شود. در این طرح این حالت به وقوع پیوسته است.

تفاوت در نگاه به انسان در تهیه تدوین محتوای این طرح هادی، با نگاه به انسان در اجرا که توسط عوامل بومی انجام می‌شود، عامل مهم شکل‌گیری روند هر یک از مراحل است. در یک نگاه کلی در طی روند تهیه و اجرای طرح نامبرده، چهار دسته انسان اثرگذار بوده‌اند که از آن‌ها تحت عنوان کنشگران نام برده می‌شود:

کنشگر اول: انسانی که در جایگاه تدوین نظری طرح و دستور تهیه طرح قرار دارد.

کنشگر دوم: انسانی که طرح و برنامه را تهیه، تصویب و نظارت می‌کند.

کنشگر سوم: انسانی که برنامه را اجرا می‌کند.

کنشگر چهارم: انسانی که قرار است طرح و برنامه، برای او اجرا شود.

در رابطه با روستای مورد نظر می‌توان این کنشگران را در تصویر شماره ۶ مشاهده نمود. همان‌طور که مشاهده می‌شود تنها کنشگری که در وضعیت فعلی رویکرد برنامه‌ریزی ارتباطی دارد، کنشگر سوم، یعنی کنشگری که اجرای برنامه را صورت می‌دهد، از گروه‌های مردمی است. و این نه به دلیل آگاهی ایشان از مزیت‌های چنین رویکردی، بلکه به دلیل خاستگاه مردمی و سرمایه‌های ارتباطی این گروه‌ها است. در ادامه به بررسی هر یک از این کنشگران می‌پردازیم.

کنشگر اول

سؤال اساسی که این پژوهش امکان پرداختن به آن را نداشته است این است که چرا طرح هادی (طرح‌ریزی کالبدی) برای روستایی که از نیازهای مهم‌تر و اساسی‌تر (اشتغال و جمعیت) بی‌بهره هستند، تجویز می‌شود؟ قطعاً چند عامل در این زمینه می‌تواند اثرگذار باشد:

تصویر ۶. انواع کنشگران در طرح هادی روستای مقیسه. مأخذ: نگارندگان، ۱۴۰۲

کنشگر سوم از دل کنشگر چهارم (انسان مورد برنامه‌ریزی) برخاسته است و با داشتن پیوند عمیق و ارتباط صمیمی با مردم وقوع آنچه را که واقعاً انسان مورد برنامه‌ریزی خواهان آن است واقعیت می‌بخشد. هرچند در اغلب روستاها، کنشگر سوم به‌عنوان مسئول اجرایی، سازمان بنیاد مسکن است و شیوه اجرا به طریق دیگری رقم می‌خورد (در بخش روند اجرایی طرح به این موضوع اشاره گردید).

کنشگر چهارم

کنشگر چهارم در طرح هادی و البته در بسیاری طرح‌ها، به‌طور معمول به‌صورت آماری و کمی مورد توجه قرار می‌گیرد. اما در ارائه راه‌حل‌ها به نیازهای اصلی آن توجه کافی نمی‌شود. در عمل، روستائیان به دلیل عدم امید به تأمین نیازهای اساسی خود، خود به تدوین طرح‌هایی برای روستای خود پرداخته‌اند. ناامیدی و سرکوب احساسی نیز بر روند تغییرات تأثیر گذاشته است. فعالیت‌های داوطلبانه برخی افراد و گروه‌ها باعث افزایش ارزش تولیدات روستایی و افزایش رضایت نسبی برخی از روستائیان از اجرای طرح هادی شده است. این نکته نشان می‌دهد که تغییر نگاه به انسان و درک نیازهای واقعی او اساسی‌ترین عامل در تحولات یک برنامه است که تأثیر چشمگیری در موفقیت آن دارد.

بحث و نتیجه‌گیری

در این پژوهش برنامه‌ریزی خردگرا و فن مبنا که مبتنی بر دیدگاه فلسفی اثبات‌گرایی بود، به دلیل توجه به ابعاد کمی و ظاهری انسان، نتوانست آن‌چنان که باید، رضایت‌مندی ایشان و به عبارتی یک برنامه موفق را به انجام برساند. هرچند در مراحل اجرا، با شکل‌گیری اجرای یک برنامه‌ریزی ارتباطی (مبتنی بر دیدگاه فلسفی و معرفتی تفسیرگرا) ابعاد بیشتری از انسان مورد توجه قرار گرفت و در طی اجرا و پس‌از آن توانست به بهبود رضایت او و در نتیجه تحقق اهداف برنامه‌ریزی که ارتقای سطح زندگی است، بینجامد، لکن می‌توان چنین نوع برنامه‌ریزی را بازم برنامه کاملاً موفق قلمداد نمود. چراکه نگاه کنشگران اول و دوم مبتنی بر دیدگاه خردگرایی بوده و از این‌رو مبانی و محتوای طرح و نتیجه آنکه تأثیرات کالبدی روستا را دنبال می‌کرد، ارتباط چندانی با نیازهای اساسی کنشگر چهارم نداشت.

لازم به ذکر است که هرچند جای بسی امیدواری است که در سال‌های اخیر، برنامه‌ریزی ارتباطی و به عبارتی توجه به روندهای مشارکتی و تأمین رضایت انسان مورد برنامه‌ریزی، بیش از قبل در برنامه‌های کشور خصوصاً طرح‌های جامع شهری در دستور کار قرار گرفته است^۲، لکن این آفت مطرح است که در این نوع

۲. برای نمونه می‌توان به تهیه طرح‌های پشتیبان مشارکتی در تهیه طرح‌های جامع شهری با نگرش و روش نوین، مصوب شورای عالی معماری و شهرسازی مصوب ۱۴۰۰/۰۵/۰۴ اشاره نمود.

برنامه‌ریزی و طراحی از این حیث که برنامه‌ها بدون مشارکت مردم به موفقیت نمی‌رسند، مشارکت مردم به‌عنوان ابزاری برای تحقق طرح‌ها قلمداد می‌شوند.

برای رفع این آفت و پیشگیری از بروز مشکلات چنین نگاهی، آگاهی و افزایش سرمایه‌های انسانی برنامه‌ریزان و طراحان (کنشگران دسته اول و دوم و سوم) باید حداقل به اندازه مهارت‌ها و علوم برنامه‌ریزی و طراحی در دانشگاه‌ها، سازمان‌ها و شرکت‌های اجرایی مورد توجه قرار گیرد.

آگاهی‌افزایی و افزایش سرمایه‌های انسانی در زمینه‌های:

- ارتباط مؤثر با افراد
- مهارت خوب شنیدن
- بردباری و تخصیص زمان و سرمایه‌های لازم در مواجهه با انواع گروه‌ها و افراد
- ارزش نهادن به نیازهای اصلی، فرهنگ و ارزش‌های انسان
- صداقت و شفافیت
- انتقادپذیری

از جمله موارد اصلی است که به‌عنوان سرمایه‌های انسانی لازم باید در کنشگران دسته اول و دوم نهادینه شده و ایجاد شود، تا مشارکت و ارتباط با انسان مورد برنامه‌ریزی جهت تدوین طرح‌های موفق و راضی‌کننده، جنبه عوام‌فریبی یا ابزاری نداشته باشد و حقیقتاً بتواند یک برنامه موفق و همراه با رضایت را به سرانجام برساند.

این نتیجه نه از باب کلی‌گویی و بیان مفاهیم کلیشه‌ای، بلکه با استناد به تفاوت دو روند (تدوین و تهیه طرح مبتنی بر رویکرد خردگرایی و اجرای طرح مبتنی بر رویکرد ارتباطی) که در تهیه طرح هادی روستای مقیسه در این پژوهش بدان اشاره شد، به دست آمده است.

همچنین مقایسه با یافته‌های سایر پژوهشگران، دستاوردهای این پژوهش را تأیید می‌کند. در نظریه برنامه‌ریزی «اثر سوزان اس. فاینستاین و اسکات کمپبل» موارد مشابه این پژوهش اشاره شده است بدین‌صورت که گرچه طرحی تحت پارادایم عقل‌گرا طراحی شده بود، اجرای آن از رویکرد ارتباطی تری پیروی می‌کرد و رضایت‌بخشی بیشتری به همراه آورد. اجرای مشارکتی و نتایج مورد رضایت آن در اثر جان فریدمن (مشارکت در برنامه‌ریزی) نیز مورد تأیید قرار گرفته است.

همچنین به دلیل اهمیت دیدگاه و نوع کنش کنشگران طرح، «جان رتکلیف و مایکل استابز» نیز در «برنامه‌ریزی شهری و توسعه املاک و مستغلات»، بازیگران کلیدی در فرایند برنامه‌ریزی را دسته‌بندی می‌کنند و نقش‌ها و تأثیرات متفاوت آن‌ها را برجسته

می نمایند. این فعالان از فرمول نویسان و برنامه ریزان نظری گرفته تا مجریان و ذی نفعان را شامل می شود. در نهایت «پیترا هال و مارک تودور جونز» نیز در «برنامه ریزی شهری و منطقه ای»، به این نتیجه می رسند که برنامه ریزی موفق مستلزم تغییر دیدگاه به سمت اولویت بندی نیازها و دیدگاه های ذی نفعان است. این نگاه از نهادینه کردن ویژگی هایی مانند همدلی، صبر و حساسیت فرهنگی در بین برنامه ریزان حمایت می کند.

تشکر و قدردانی

بنا به اظهار نویسنده مسئول، مقاله حامی مالی نداشته است.

References

- Ejlali, P. (2011). Advocacy Planning Theory: Revisited. *Social Development and Welfare Planning*, 2(5), 1-14. SID. <https://sid.ir/paper/157858/en> (IN Persian)
- Meshkini, A., Zanganeh, A., & Amirhajlo, A. (2022). Methodological criticism on urban studies based on the Philosophy of Critical Realism. *Geography*, Volume:20 Issue: 73, 2022,81-97. (IN Persian)
- Nouri Karder, M., Zahedi, S., Nazemi, M. (2018). Analysing the role Of Communicative planning in the upgrade of urban development az novel approach in Iran. Case sample: Sohrabiye neighbourhood in Karaj. *URBAN MANAGEMENT*, 16(49), 117-132. SID. <https://sid.ir/paper/92192/en>. (IN Persian)
- Nurmohammadi, Kh., & Hosseinzadeh Lanjabadi, T. (June 2021). A reflection on planning methods (comprehensive planning vs. planning key lines). *Iran Islamic Council Research Cen-ter*. (IN Persian)
- Piri, A., & Roshanayi, H. (2013). Technology and reflection in urban planning. The 6th National Conference on Urban Planning and Management with an emphasis on the components of the Islamic city. (IN Persian)
- Rafieian, M., Maroofi, S. (2012). Theoretical Application of Collaborative Planning in New Urban Planning Theories. *Armanshahr*, 4(7), 113-120. SID. <https://sid.ir/paper/202432/en>. (IN Persian)
- Razavian, M. T., Khazaei, M. (2012). The Effects of Logical Positivism in Geography and Urban Planning Sample: Cities in Iran (1300-2011). *Geographical Journal Of Chash-Mandaz-E-Zagros*, 3(10), 129-149. SID. <https://sid.ir/paper/175791/en>. (IN Persian)
- Shafiei Sabet, N., Sadat Mirvahedi, S (2019). Investigating the Impact of Planning Approach on Empowering Villagers in Sustainable Rural Development (Case Study: Ray and Pakdasht County). *Journal of Regional Planning*, 9 (33), 87-104. SID. <https://sid.ir/paper/230720/en>. (IN Persian)
- Tarhani, H., Partovi, P. (2018). Realisation Mechanisms for the Public In-terest in Successful Urban Development Plans, with an Emphasis on Planning Theories of the Second Half of the 20th Century. *SOFFEH*, 28 (82), 91-112. SID. <https://sid.ir/paper/94225/en>(IN Persian)